

פלא השוואת שני הגנ"נים שנערכו בארחק חצי שנה....

רמב"ן על שמות פרק ל פסוק יב

ואני תמה, ואיך יתכן שיחיה קהל גדול כמחו ולא ימותו בו בחצי שנה למאות ולאלפים – והנה לפי דברי הרב עמודו כשבועה חדשים ולא מת אחד, וכתוב (במדבר ט ח) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם?!

ועוד קשה לי, כי מנין שנות האנשים איננו למנין שנות עולם מתשרי, אבל הוא מעת לעת מיום הולדו, לכך נאמר בהם עשרים שנה ומעלה, שיחיו שנים שלימות להם וכן בכל מניני התורה בשנות האדם כך הם נמנין מעת לעת, כמו שאמרו... אי"כ כל הנולדים מתשרי ועד אייר השלימו שנה בינתיים, ונתרבו בין שני המנינים עם רב...

אבל יותר נכון שנאמר שכן אירע מעשה, שהיו ישראל בשעת מנין ראשון תר"ג אל"ף ותק"ן, ומתו מהם הרבה בשבעה החדשים בנוהג שבעולם, ובני עשרים משלימים שנתם מתשרי ועד אייר, ואירע הדבר שהיו המושלימים כמנין המתים:

אבל לפי דעתי אין השוואת המנינים האלה שאלה כלל, כי במנין הראשון נמנה שבט לוי עמון, כי עדיין לא נבחר ולא יצא מכלל העם, ובמנין שני נאמר לו אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא (במדבר א מט) והנה אותם המושלימים שנתם

משל ללאן החזיבה על בעליה שנפל זה דבר ומספיק אמר לו לרועה בבקשה ממך מנה את לאני ודע כמה נותרו בהם להודיע שהיא חזיבה עליו...

וא"ת וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שנים ו' מאות אלף וג' אלפים וה' מאות ונ'?!... שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן ובחומש הפקודים אף כן נאמר כן (במדבר א) ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלש מאות אלפים וחמשים

והלל בשתי שנים היו וא"ל קלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה קלא נמנו ובשניה נעשו בני כ'?

תשובה לדבר: אולי שנות הנשים בשנה אחת נמנו, אבל למנין ילידת מנרים היו שתי שנים לפי סלייחת מנרים מונין מניסן כמו ששנינו במסכת ראש השנה ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשניה שנתחדשה שנה באחד בניסן אבל שנות הנשים מונין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמלאו שני המנינים בשנה אחת המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים שנתלכה המקום לישראל לסלוח להם ונלטו על המשכן והסני באחד באייר:

שיטת רש"י: נמנו לפי 'שנתון' – כל מי שנעשה בן 20 תוך שנת ב' אלפים תמו"ח לבריאה ובין תשרי לאלול.

ספר במדבר פרק א

(א) וידבר י-הוה אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר: (ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם: (ג) מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן:

(מה) ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית אבתם מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל: (מו) ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלש מאות אלפים וחמשים מאות וחמשים:

□ הבה נראה מה היה מספר בני"י במנין הקודם, שמנו את מחציות-שקליהם? ובאיזה תאריך נמנו ובנדבת המשכן לאחר יום הכיפורים?

ספר שמות פרק לח

(כה) וכסף פקודי העדה מאת כפר ואלף ושבוע מאות וחמשה ושבועים שקל בשקל הקדש: (כו) בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על הפקדים מבין עשרים שנה ומעלה לשש מאות אלף ושלש מאות אלפים וחמשים מאות וחמשים:

שאלת רש"י על פלא השוואת סכום שני המנינים

שמות פרק ל פסוק טז

(טז) ונתת אתו על עבודת אהל מועד – למדת שנלטוהו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל מפני שנכנס בהם מגפה כמ"ס (שמות לב) ויגוף ה' את העם.

שנעשו בין שני המניין בני עשרים שנה, היו קרוב לעשרים אלף וזה דבר ברור כי ממה שהוצרך לומר במנין שני, אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא, ראייה שהיה נמנה עמהם עד הנה, ועתה נבחר השבט ההוא ונמנה לעצמו להיות לגיון למלך...

- שיטת הרמב"ן: או שהיה כאן נס שמשפר הנוספים ומספר העוברים גיל שישים והנפטרים - הושוו!
- או שאמנם היה פער בין שני המניינים, אלא שנוספו על בני ישראל כמספר שבט לוי - שלא נמנו במנין השני!

וצריך עיון:

- מדוע לא תירץ רש"י כהרמב"ן - שזהו לכאורה פשוטו של מקרא - ששבט לוי נמנה במנין הראשון?
- מה יענה רש"י לשאלת הרמב"ן מהפסוק: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם" - הרי שהיו מתים כדרך הטבע, למרות שנתנו כופר-נפשם, א"כ היה צ"ל שמספר המתים ישנה את סכום שני-המניינים?

יש לומר :

א. לרש"י לא נמנו הלויים גם במנין הראשון, כי מאחר שלא חטאו בעגל, כבר הפכו בזה להיות "לגיונו של מלך" - ולא סבירא ליה כהרמב"ן שרק בעת המנין השני נבדלו להימנות בפני עצמו, וכדפירש"י :

רש"י על במדבר פרק ג פסוק יב*

(יב) ואני הגה לקחתי ... מתוך בני ישראל... לפי שהיה העבודה צבוכות וכשחטאו בעגל נפסלו והלויים שלא עבדו עבודה-אלילים, נבחרו תחתיהם:

[משמע כבר אז מיד נבחרו - ולכן לא נמנו בשקלים עמהם גם במנין הראשון, כי לא נזקקו לכפרה ולא לידע מנין הנותרות, כי ב'עדר' זה לא נפל ה'דבר'...]

ב. לדעת רש"י בזכות השקלים "ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם" - הרי לפני שנגזרה גזירת-מרגלים, לא היו מתים במדבר [בין מניין ראשון לשני]

ג. ומה שכתוב "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם" - הרי אדרבא, משם מוכח כדעת רש"י - וזאת עפ"י דברי הגמרא:

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כה/א

דתניא ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו' אותם אנשים מי היו?

נושאי ארונו של יוסף היו - דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר: מישאל ואלצפן היו, שהיו עוסקין בנדב ואביהוא

רבי יצחק אומר: אם נושאי ארונו של יוסף היו, כבר היו יכולין ליטרה אם מישאל ואלצפן היו, יכולין היו ליטרה

אלא עוסקין במת מצוה היו, שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ביום ההוא אין יכולין לעשות הא למחר יכולין לעשות.

ומבאר המלבי"ם וכן הוא בתו"ת עה"פ:
דלכאורה מאי חקירה היא זו מי היו? חסרים מתיים?...

ועיין באבן עזרא:

"אי אפשר שיהיה מחנה ישראל גדול ולא ימותו בו מתים כל יום... ועל כרוך לפי אב"ע תפורש שאלת הגמרא: מי היו אותם אנשים שכל כך נגע להם אי-יכולתם לעשות הפסח עד שבאו בתלונה : למה ניגדע ?!

ד. אלא מכאן מוכח, לדעת רש"י, שאמנם בתקופת המדבר, בטרם חטא-המרגלים לא היו מתים מיתה-טבעית, ולכן לא נחסר אף אחד מהמנין בגלל פטירה, ולכן נאלצה הגמרא למצוא איזה 'מת' יוצא-דופן:

יוסף - לא היה מדור המדבר /נדב ואביהוא - מיתה ניסית /מת מצוה - מהיערב רב', שלא נמנו עם ישראל.

- ולכן נאלץ רש"י להסביר השוואת שני-המניינים שהמפקד היה לפי 'שנתון' [ושניהם היו באותו שנתון]
- אלא שמעתה יקשה - שואל המלבי"ם - א"כ מה היתה התועלת במנין השני? והרי לא מת אף אחד ולא נוסף אף אחד [בשנתון זה], וידוע מראש שיהא מניינם שווה לקודם?!...

ומבאר המלבי"ם: שהמניין השני שבראש ספר במדבר - לא נועד בשביל לספק לנו את מספרם אלא היה נעלה בחשיבותו וערכו:

- התכלית של המניין היתה להתפקד ל"דגלים" ול"מחנות-שכינה" [סביב המשכן] שתשרה בהם.
- כל אחד מהנופקדים עבר אישית בפני הנשיאים ומשה ואהרן צדיקי-הדור.
- נפקדו - לא רק בספירת שקלים - אלא "למשפחותם" ול"בית-אבותם" : אינן יוחסיהן.

רש"י על במדבר פרק א פסוק יח
(יח) ויתלדו על משפחותם - הביאו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידתם כל אחד ואחד להתייחס על השבט

□ "במספר שמות" - אף נרשמו שמותיהם האישיים בספר

וכן פי' הרמב"ן במדבר א, מה. טעם המנין השני: ועוד כי הבא לפני אב הנביאים ואחיו קדוש ה' והוא נודע אליהם בשמו יהיה לו בדבר הזה זכות וחיים,

כי בא בסוד העם ובכתב בני ישראל וזכות הרבים במספרם, וכן לכולם זכות במספר שימנו לפני משה ואהרן כי ישימו עליהם עינם לטובה, יבקשו עליהם רחמים, ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ולא ימעט מספרכם, והשקלים כופר על נפשותיכם:

כלי יקר על במדבר פרק א פסוק א
נ"ל ליתן טעם למנין זה בזמן השראת השכינה, לפי שארז"ל אין הקב"ה משרה שכינתו על ישראל בפחות מן כ"ב אלף שנאמר (במדבר י לו) ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל.

וטעמו של דבר להשוות מלכותו ית' בארעא כעין מלכותא דרקיעא כארז"ל (תנחומא וישלח ב) בשעה שנגלה הקב"ה על ישראל בהר סיני ירדו

עמו כ"ב אלף מרכבות של מלאכי השרת, שנאמר (תהלים סח יח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם. ר"ל כשיש מספר זה אז ה' בם השכינה שרויה בם וכן מצינו במחנה לויים שנקראו מחנה שכינה שהיו כ"ב אלף (במדבר ג לט).

ע"כ הוצרך למנות גם את ישראל לידע אם יש בהם כחשבון הזה שראויין להשראת השכינה בכל שבט ושבט.

והוצרכו ישראל למנין ס' רבוא דווקא לא פחות, לפי שכתב רבינו בחיי פר' זו (ב ב) שבכ"מ שהשכינה מצויה שם, תמצא ד' מחנות שכינה

ובספר הפרדס שער פרטי השמות פרק ב' דף קי"ח כתב שיש כ"ח מחנת שכינה.

•

ומהיכן למד לומר כן אומר אני שלמד זה מן מספר זה שבא ע"י השראת השכינה בהיקף ז' עננים ותוכו רצוף אהבה במחנה לוייה,

ובכל ענן וענן היה כבוד ה' ובכל מקום שכבוד ה' מצוי בו אין שם פחות מן ד' מחנות שכינה שבכל מחנה ומחנה כ"ב אלף נמצא בז' עננים כ"ח מחנות בכל ענן ד' מחנות, צא וחשוב כ"ח פעמים כ"ב תמצא ת"ר אלף ועוד ט"ז אלף

כך היו ישראל תר"ג אלף והלויים כ"ב אלף סך הכל תרכ"ה אלף, כי בכל מאה אלף יש ד"פ כ"ב אלף ונשארו י"ב אלף נמצא כ"ד מחנות בסך ת"ר אלפים

עוד עשה מן ו' פעמים י"ב אלף ג' מחנות ישארו ט' אלפים והלויים כ"ב אלף סך הכל כ"ח מחנות,

ואע"פ שיש כאן מותרות ט' אלפים מ"מ אין לצמצם בתחתונים כי המיתה מכלה בהם ושמה לא יתמלא המספר מן הפחותים מבין כ' כל כך מהרה:

הרבי:

תכלית ספירתם דבר שבמניין אינו בטל לכן נמנו רק יוצאי צבא בלבד

השאלה – הליטאית
והתשובה החסידיית